

GEZINSTHERAPEUTISCH WERKEN MET VLUCHTELINGEN: VERHALEN VAN TRAUMA IN GEZINSRELATIES EN DE THERAPEUTISCHE RELATIE

Studiedag Psychotrauma & therapie,
27 november 2015, UPC KU Leuven

Prof. dr. Lucia De Haene
Facultair Praktijkcentrum PraxisP
Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen, KU Leuven

GEZINSTHERAPEUTISCHE PRAKTIJK MET VLUCHTELINGEN: SITUERING

- uitbouw hulpaanbod – band onderzoek/praktijk
  - doctoraatsonderzoek: ouder-kindrelaties in context van gedwongen migratie
  - samenwerking Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen en Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Vlaams-Brabant (onder supervisie van Prof. dr. P. Adriaenssens)
  - inbedding Facultair Praktijkcentrum PraxisP, Huis Jeanne Devos
- gezinstherapeutisch aanbod – omgaan met de psychosociale gevolgen en betekenis van trauma en migratie in gezinsrelaties
- samenwerking met verwijzende instantie en breder zorgnetwerk (e.g., opvangcentrum, school, psychiater, huisarts, wijkgezondheidscentra, gemeenschaps- en buurtinitiatieven)

GEDWONGEN MIGRATIE & SEQUENTIËLE TRAUMATISERING

- **gedwongen migratie — cumulatie van stressoren**
  - pre-migratie trauma: politiek/etnisch geweld, vervolging, verlies (e.g., Fazel, Wheeler, & Danesh, 2005; Lustig et al., 2004)
  - flight-fase: mensensmokkel, deprivatie, exploitatie, detentie
  - post-migratie stressoren: ontworteling, discriminatie, marginalisering, sociale isolatie, detentie (e.g., Porter & Haslam, 2005)

- **sequentiële traumatisering** (Van Essen & Bala, 2007)

- **transculturele zorg aan vluchtelingen — thema's in dialoog**
  - verhalen van trauma
  - verhalen van cultuur
  - verhalen van ongelijkheid

GEZINSTHERAPEUTISCH WERKEN MET VLUCHTELINGEN: VERHALEN VAN TRAUMA

- transculturele zorg aan vluchtelingen – verhalen van trauma in **GEZINSRELATIES**
- transculturele zorg aan vluchtelingen – verhalen van trauma in de **THERAPEUTISCHE RELATIE**

INTRODUCTIE

'Les inepties volantes' – D. Niangouna

INTRODUCTIE

Ik verlaat Brazzaville, aan het begin van de oorlog van 1997, op het dak van een trein naar de hel, ik aanvaard het leven dat voor mij ligt vooraleer het te kennen, ik zal mezelf kunnen doen verdwijnen in het vergeten, mijn moeder komt naar me terug in een droom, ze heeft zich laten bijten door de oorlog, het is niet dat ik er niet was om de tragiek die wellustig naar haar lonkte terug te duwen, ik tel de geagiteerde dromen, mijn hersenen bonken en spatten uiteen, als ik niet bij de zon eindig, dat een andere plaats mijn voetstappen wil dragen.

Hij zei me, “zelfs als we moeten sterven, laat ons vastzitten aan elkaar,” en wat wil dat zeggen “de zijnen” op het moment dat de mens de mens eet, en het is nooit een ras, het spijt me, het is een mens, in het horen spreken over “de zijnen” heb ik de indruk dat we mekaar zullen bijten, Masebo-Loubaki gaat vallen en dat zal een enorme ophef veroorzaken, Foulou, Foulou, Foulou, Foulou, Foulou herinnert me eraan dat mijn broer Christian en ik, in de namiddag van 18 december 1998, de muur van de overgave moesten oversteken om aan het uitmoorden te ontsnappen, het uitmoorden dat zich haastte naar ons huis en waarbij, zo werd ons gezegd, niemand van het mannelijke geslacht gespaard werd, alsof de vrouwen er niet waren om te doden, om te verkrachten, alsof niet met hun kadaver zou gezwaid worden alsof het speelgoed was, we moesten vluchten, om te gaan waar wind ons zou brengen, “Moge God jullie beschermen”, huilde mijn moeder, en ik keek Foulou in de ogen, en de woorden kwamen, “Zeg aan mijn moeder dat ik terugkom”.

GEZINSTHERAPEUTISCH WERKEN MET VLUCHTELINGEN: VERHALEN VAN TRAUMA

- transculturele zorg aan vluchtelingen – verhalen van trauma in **GEZINSRELATIES**
- transculturele zorg aan vluchtelingen – verhalen van trauma in de **THERAPEUTISCHE RELATIE**

VERHALEN VAN TRAUMA IN GEZINSRELATIES

- **‘silencing’ trauma-communicatie** (e.g., Dalgaard et al., 2015, De Haene, Rober, Adriaenssens & Verschueren, 2012)
  - ouderlijke bescherming
  - cohesie binnen partnerrelatie
  - culturele strategie: ‘actief vergeten’
  - behoud van culturele verbondenheid
  - ‘the immigrant dream’

- **open trauma-communicatie** (e.g., Rousseau et al., 2007)
  - oriënteren van kinderen op toekomst
  - ondersteunen van beeld van een veilige, protectieve gastsamenleving

- **gemoduleerde disclosure** (Measham et al., 2010)
  - persoonlijke vs. collectieve betekenis
  - transgenerationale transmissie van trauma-geschiedenis als toekomstperspectief

- **balanceren tussen ‘silencing’ & ‘disclosure’ in gezinsrelaties** (De Haene et al., 2012)

VERHALEN VAN TRAUMA IN GEZINSVERHALEN VAN CULTUUR

- **gezinsverhalen van cultuur & culturele verandering** (e.g., Roubeni, De Haene, Keatley, Shah, & Rasmussen, 2015; Rousseau, Rufagari, Bagilishya, & Measham, 2004; Weine et al., 2004)
  - culturele verandering in gezinsrelaties – genderrollen, disciplineren
  - differentiële acculturatie
  - ambivalente betekenisgeving aan culturele verandering
    - beleefde ervaring van verlies ('cultural bereavement') & reactivatie van migratie-gerelateerd verlies
    - vehikel van toekomstperspectief
  - nadruk op culturele continuïteit in betekenisgeving

VERHALEN VAN TRAUMA IN GEZINSRELATIES

- balanceren tussen ‘spreken’ & ‘zwijgen’ in gevluchte families (De Haene et al., 2012; Rousseau & Measham, 2007)
- meerlagige, verweven verhalen van trauma & cultuur
  - verhalen van trauma: (gefragmenteerde/gemoduleerde) ‘silencing’
  - verhalen van trauma resoneren in verhalen van cultuur
    - cultureel verlies: echo van verhalen van trauma
    - culturele continuïteit – continuïteit van het levensverhaal
    - culturele verandering – toekomstperspectief
- coëxistentie van ‘silencing’, culturele continuïteit en toekomst aspiraties
  - cultureel verlies als trauma-narratief
  - culturele continuïteit & toekomstperspectief als vehikel van trauma-herstel (Mekki-Berrada et al., 2011)

NAAR VERHALEN VAN TRAUMA IN DE THERAPEUTISCHE RELATIE

- Dominant begrip – **lineaire relatie** tussen verhalen en herstel
  - open herinnering en trauma-verhaal als centraal mechanisme van herstel
  - het inschrijven van traumatische levensgebeurtenissen in een betekenisvolle persoonlijke biografie

- Naar een **circulair begrip** van de relatie tussen verhalen, pijn en herstel (De Haene, Verschueren, & Grietens, 2010; Kirmayer, 2002)
  - continue balanceren tussen spreken en niet-spreken in individu, gezin, en gemeenschap
  - betekenis en legitimiteit van het trauma-narratief: gevormd in relationele contexten

VERHALEN VAN TRAUMA IN DE THERAPEUTISCHE RELATIE

Casus Koerdisch-Syrische familie

VERHALEN VAN TRAUMA IN DE THERAPEUTISCHE RELATIE

- Een dialogische houding in de therapeutische ontmoeting (Rober, 2005)
  - loslaten van vaststaande noties van helpende strategieën: 'tolerance of uncertainty'
  - aanknopen met gezinsspecifieke coping met stress
  - collaboratief gebruik van innerlijke dialoog in het (her-)openen van ruimte voor dialoog
- Een dialogisch perspectief op het werken met **herinneren** en **vergeten** in de therapeutische dialoog met vluchtelinggezinnen (De Haene & Rober, in press; De Haene, Rober, Adriaenssens, & Verschueren, 2012)
  - joinen met de fragiele balans tussen spreken en zwijgen
  - exploreren van de betekenis van stilte & aarzeling
  - therapeutische relatie als integraal deel van transactie tussen herinneren en vergeten
  - innerlijke dialoog als venster op relationele betekenissen van spreken en zwijgen

VERHALEN VAN TRAUMA IN DE THERAPEUTISCHE RELATIE

- Therapeutische positie — **betrokken** in de beweging tussen spreken en zwijgen
- Relationele betekenissen van herinneren en vergeten — ‘inner voices’ als ‘venster’
  - ‘horen’ wat verzwegen wordt
  - angst voor het onzegbare
  - het onderhandelen van culturele differentie
  - therapeutische relatie getekend door machtsongelijkheid
- **Verbinden tussen spreken en zwijgen**
  - van autobiografie naar gedeeld verhaal
  - van focus op open vertellen van trauma — een ‘taal voor stilte’
  - van focus op betekenisgeving aan trauma — aanwezig blijven bij betekenisloosheid

Interdiction, stricte interdiction de parler, d'écrire, de penser, interdiction, je casse ma cervelle pour ne pas avoir à la recoller, j'écris à l'intérieur de ma chemise, ma chemise blanche et mon pantalon bleu portent l'encre de mes mots, j'ai un carré blanc dans la cervelle et le sang sur, les mots me sortent par la chemise, je les noie dans la rivière pour ne pas mourir, je brûle cette écriture pour avoir à écrire demain, il me faut brûler cette écriture pour apprendre à écrire demain.

Verboden, strikt verboden om te spreken, om te schrijven, om te denken, verboden, ik breek mijn hersenen om ze niet terug bij mekaar te moeten rapen, ik schrijf aan de binnenkant van mijn hemd, mijn witte hemd en mijn blauwe broek dragen de inkt van mijn woorden, ik heb de leegte in mijn hoofd en bloed op mijn hoofd, de woorden verlaten mij langs mijn hemd, ik verdrink ze in de rivier om niet te moeten sterven, ik verbrand wat ik geschreven heb om morgen te kunnen schrijven, ik moet het verbranden, om morgen weer te leren schrijven.

D. Niangouna, 'Les inepties volantes'

GEZINSTHERAPEUTISCH WERKEN MET VLUCHTELINGEN: VERHALEN VAN TRAUMA IN GEZINSRELATIES EN DE THERAPEUTISCHE RELATIE

Studiedag Psychotrauma & therapie
27 november 2015 , UPC KU Leuven

Lucia De Haene
Facultair Praktijkcentrum PraxisP
Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen, KU Leuven, België
lucia.dehaene@ppw.kuleuven.be

